

Strătorul

REVISTA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

SUMARUL:

- Tudor Vianu Alexandru Macedonski
 Camil Petrescu Luna
 Hortensia Papadat-Bangescu . . . Cucoana Ileana (I)
 Alice Soare Cupe
 Maiorul George Brăescu Rugăciune

CRONICI:

- I. Călugăru: FERICIREA CELORLALȚI, de
 Mihail Cruceanu. — PLEUREUSES, de
 Henri Barbusse.

Editura ALCALAY & Co.

UN LEU

APARE SĂPTĂMÂNAL

A apărut :

E. Lovinescu

CRITICE

VOLUMUL IV

COPRINZÂND :

REVIZUIRILE LITERARE

Caragiale, T. Maiorescu, Al. Vlahuță,
C. Dobrogeanu-Gherea, I. Al. Brătescu-
Voinești, N. Iorga, Semănătorul, Poe-
zia Populară.

Lei 12

Editura **ALCALAY & Co.**

ABONAMENTE :

UN AN LEI 50 = ȘASE LUNI LEI 30

Pentru învățători, profesori și studenți

UN AN LEI 40

PREȚUL UNUI EXEMPLAR 1 LEU

ABONATORUL se găsește de vânzare la toate librăriile și chioșcu-
rile de ziare din România Mare

Abonamentele se primesc la *Librăria Alcalay & Co. și la administrația
revistei.*

Administrația : Strada Sărindar No. 14

— **BUCUREȘTI** —

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe
adresa d-lui E. Lovinescu, Câmpineanu, 40

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director : E. LOVINESCU

ALEXANDRU MACEDONSKI

La festivalurile literare pe care le organiza uneori, Alexandru Macedonski apărea într-o redingotă de catifea neagră, pantaloni cenușii ce se strâmtau către glesnă și cari petreceau pantofilor de lac *sous-pied-uri* de mătase; o cravată albă tip *Le Bary* îi acoperea în falduri tot pieptul. Cu acest costum, Macedonski voia să reinvie eleganțele defuncte ale saloanelor dela 1830.

Imi amintesc că după un asemenea festival am avut onoarea să fiu prezentat poetului care, cu o grijă politicoasă, știu să acorde noului venit un plus de atenție și preocupare. Avea arta desăvârșită a unui om de lume. Asculta cu răbdare, combătea cu transigență — și nu obosea nici o clipă. I-am admirat totdeauna această superioară disciplină în relații, această liniște și indulgență a dispoziției care, până în anii săi ultimi, nu cedase nici decum durității mohorâte a bătrânilor. În acest fel de a se conduce intra într-o bună parte și conștiința de noblețe pe care Macedonski a nutrit-o de-alungul întregii sale vieți. E probabil că tot destinul nostru se reduce la unica idee ce ne-o facem despre noi, la stima sau desgustul pe care le concepem cu privire la persoana noastră. Macedonski trebuie să fi fost adese sfâșiat de îndoeli și desgust. În ultimul său volum, *Flori Sacre*, publicul a fost surprins să cetească alături de poeme savante, o *Doina Sărăciei*, și versuri ca acestea :

*Oh, de ce n'avui noroc
Să mă nasc un dobitoc,
Să mă ducă unde-or vrea... etc.*

S'a zâmbit. S'a vorbit de inegalitatea acestui poet care amestecă lucruri de calitate așa de deosebite; de lipsa simțului auto-critic. Un recezent pe care, de altfel, volumul îl entuziasmase, observă că *Florile Oltului*, ciclul din care *Doina Sărăciei* face parte, este „un omagiu târziu adus pe altarul poeziei populare”. Macedonski era foarte nemulțumit. Dacă îi vorbeai de *Levki* sau *Noaptea de Decembrie*, el te întreba de *Florile Oltului*. Intransigența lui aici era mai mare. Voia cu orice preț să se facă înțeles. În adevăr, pentru acel care urmărise în totalitate opera lui Macedonski, doina citată avea farmecul ei particular. Era ceva din sarcasmul pe care poetul îl răspândea adese ori ca o a doua față a unei opere întregi. Macedonski concepă poezia, în asemenea cazuri, ca un instrument personal de

protestare față de amărăciunile vieții. Era pesimist atunci; dar de un pesimism aplicat, realist. Pesimismul acesta îl ducea apoi la satiră. Dar nici satira nu rămânea în general, ci se alimenta din nemulțumirea imediată, personală. Mi se pare că nici satiriștii latini nu făceau altfel. Ironia lui Horațiu se nutrește, adese ori, din „caucan” și amănunte proprii. E caracteristică pentru felul acesta bucata, *Castele în Spania*. Poetul își închipuie că ar câștiga la loterie și, pus în asemenea condiții, își construiește viața. S'ar retrage în singurătate, și-ar organiza o existență confortabilă... Sunt aici câte-va strofe pline de umor sau delicatețe. Așa, de pildă, iată unul din felurile în care i s'ar arăta norocul: „Ca'n basme masa mi s'ar pune—și s'ar deșterne tot ca'n basme.—bucatele cele mai bune—ar apărea ca prin minune—pe tăvi aduse de fantasmе.—Prin vase de aur și prin cupe—de coralină și agată,—de silfi ușori, gentile trupe,—ar tot turna, sburând în grupe,—o ambrosie delicată.—Fântâni de ape săritoare,—Ar răconi în orice clipă—cu picături nălucitoare—ce'n urmă 'n limpede îșivoare—s'ar scurge leneș sau în pripă”.

E una din bucățile bune, prin discursivitatea ei ușoară, prin delicatețea amănuntului.—Cu toate acestea, continuă poetul, dacă ași câștiga la loterie poate că ași fi și eu ca ceilalți.. Și găsește accente sarcastice. Poezia e totuși mai mult senină. Dar ea ne indică o atitudine, un fel și o cale mai generală.. Macedonski a împletit totdeauna firul lirismului cu firul satirei. E o caracteristică a sa. Poemele sale de extensiune, *Noaptea de Mai, Noaptea de Decembrie, Stepa, Mănăstire, Lewki*, care, toate, sunt construite din amănunte de idilă, se ridică totuși dela idilă la concepție, prin cadrul lor general de satiră. E un blestem aruncat societății și o evadare în natura reparatoare. Când însă cele două fire împletite se desfac, opera lui Macedonski se împarte în: epigrame și romane. Nu găsesc alte noțiuni mai potrivite, nu știu cum ași denumi altfel micile poeme personale, născute din accidentul, amărăciunea și desgustul său imediat și celelalte mici poeme, de cari, vom vorbi mai târziu, suave și muzicale; nu știu cu ce alte denumiri s'ar complectă opera poetului *Noapților* și a celorlalte câte-va poeme de extensiune. Și e bine de a face deosebirea și precizările acestea, căci o părere care tinde să se răspândească și pe care am văzut-o consemnată în notele mai multor croniciari, acordă cu generozitate lui Macedonski darul unei inspirații distinse dar rare, reclamând o selecțiune aprigă în materia operei sale. Se va vedea însă că atunci când va fi bine înțeleasă, opera lui Macedonski poate rămâne mult mai bogată.

Am ascultat multe în seara în care, pentru întâia oară, Macedonski îmi apără în costumul eleganților romantici. El însuși găsea o plăcere deosebită în discuție. Natura lui era atunci favorabil solicitată. În preocuparea de a se conduce bine, în acel *savoir-vivre* pe care îl încuraja conștiința de noblețe pe care a nutrit-o toată viața, era un derivativ fericit la amărăciunea sau desgustul care a prilejuit operei sale o caracteristică așa de stabilă. Își reinălța dispoziția și,

pentru că numai în singurătate putea rodi desnădejdea aspră din câte-va din poemele sale epigramatice, avea acum, vorbind chiar despre nemulțumirile sale, tonul mai mult vioiu din *Castele în Spania*. Rostea rar și cu un glas care era numai al său; o voce de bariton coborând din cap... Iși termina totdeauna fraza și își asculta până la urmă răspunsul. Opiniunile sale erau însă ciudate și preocupările, diverse.

Macedonski nu discuta numai literatură. Prefera chiar să discute altele. Ii plăcea să vorbească despre oameni. Era, în sens grec, un moralist cinic. Scruta mobilele acțiunilor omenesti și pentru învingătorii vieții cari, în concepția sa, erau numai niște șireți îndemânatici, el găsea epitetele pe cari de obicei le acordăm creatorilor de artă. Vorbea apoi știință; avea însă o știință a sa.

În 1913, revista *Mercure de France* publica rezultatul experiențelor făcute de poetul român Alexandru Macedonski, asistat fiind de d-l Eugen Speranția. Macedonski pretindea că lumina nu străbate vidul. Așezase, prin urmare, un aparat fotografic sub clopotul unei mașini pneumatice și, după ce scoase aerul, îl „declanșă“ cu ajutorul unui dispozitiv special. Placa nu înregistrează nimic sau numai urme slabe câte pot corespunde atmosferei relative care stăruie, imposibilității de a provoca *vidul absolut*. Așa dar, lumina e în funcție de atmosferă; ea e materială; ea nu e un simplu proces în ochi, dar o existență spațială. Macedonski îmi expuse această teorie. Rămăneau însă dificultăți grave. Cum se face că experimentatorul continuă să vadă aparatul fotografic în recipientul mașinei pneumatice chiar după ce aerul a fost scos; cum putem privi dincolo prin acest recipient? Macedonski zâmbi cu un vast subînțeles și îmi răspunse:

— D-ta îmi obiectezi stăruind în punctul de vedere al teoriei pe care ai învățat-o prin școli... Privește te rog din punctul meu de vedere și vei vedea că, atâta timp cât atmosfera există în jurul recipientului și în jurul nostru, nu putem face nici o obiecțiune serioasă. Greutatea ar reveni însă dacă experimentatorul însuși așezându-se în vidul recipientului, ar continua să vadă obiectele din jur. Mărturisesc că această experiență e greu de făcut. Până atunci însă vom menține că toate obiectele răspândesc unde de energie cari la atingerea aerului devin unde luminoase... Și nici un argument de rațiune nu mai poate ataca încheerile, pe cari le aduce fenomenul plăcii fotografice care nu înregistrează în vid.

Experiența ducea chiar mai departe. Dacă lumina este materială, înseamnă că între noi și corpurile cerești dela care această lumină emană, există un strat solid și lucitor cari le împiedică să se ciocnească. Corpurile cerești cari se rostogolesc în spațiu n'ar putea înainta decât până la marginile sferei noastre; de aci înainte, spre noi, li se opun propriile lor unde energetice transformate în lumină materială. Aici este explicația întregii mecanice cerești. Cupriadeți toate urmările poetice? Corpurile cerești sprijinindu-se unele pe altele prin picioare fluidice și trepidante de lumină strălucitoare... E o fantezie demnă de Platon.

Macedonski făcea o mulțime de ipoteze de felul acesta. În colecția *Forței morale* se poate citi o conferință a sa, despre suflet, care se recomandă prin însușirea unei aceleași dialectice,—puțin liberă, dar îndrăzneată și pitorească. Acest spirit paradoxal nu se înspăimânta de nici o întrebare. În timpul discuției, subit, pentru orice chestiune, inteligența sa se adapta cu ușurință și, fără să-și destăinuiească surpriza sau entuziasmul pentru propria-i idee, desvolta încet, liniștit, sub circumflexul unui zâmbet care trebuia să te țină în rezervă.

Când trecurăm la literatură opiniunile sale nu mi se părură mai puțin ciudate.

Macedonski credea că «buna tradiție» a literaturii române încetase odată cu generația de scriitori pe care o ilustrase I. Heliade-Rădulescu, Grigore Alexandrescu și D. Bolintineanu. Pentru toată literatura care urmăse de atunci el avea cuvinte mai mult aspre. Tendințele acesteia el le rezuma în trei formule, întovărășite respectiv de sancțiunea lor: «auspicii germane» nepotrivite felului românesc, o «ignorare a formei» și, prin înclinarea arhaizantă, prin preferința arătată slavismelor, prin cenzurarea excesivă a neologismului, o piedică în dezvoltarea limbei, o «stălcire» a ei. Cu 20-30 de ani mai înainte poetul propusese o reformă a ortografiei în sens etimologic. Această idee el o susținea și în timpul din urmă, iar lipsa de respect a tipăriturii contemporane care nu reținea de pe manuscrisele sale, formele: *chyp*, *țerrână*, îl umplea de mâhnire. Este interesant mai ales, felul cum poetul susținea ideea ortografiei etimologice. Argumentului bine cunoscut al originii, el îi mai adăuga unul:

— De ce crezi, mă întrebă Macedonski, că literatura franceză a ajuns la prestigiul pe care îl are astăzi? Cum și-au dobândit toate literaturile Occidentului caracterul lor de supremă distincție? Vor fi multe motive. El se datorește însă mai ales felului hermetic al scrisului, celui «esoterism» care ține pe profan la o distanță respectuoasă.

Explicația mi se păru așa de imposibilă încât încercai să mă opun. Macedonski avu însă un ușor gest de enervare: am înțeles mai târziu că aceasta era una din ideile de care era legat mai mult, unul din felurile rezistenței sale față de epocă. N'am putut cu toate acestea să-mi înfrâng pe deplin opoziția. Am răspuns și am primit răspunsuri. Sub politețea statornică a formei străbătea o îndărărire. Filosoful acesta indulgent și ironic, scepticul care în convorbirea sa cultiva distincția expunerii și frumusețea fantezistă a ideilor, avea pentru unele chestiuni o evidentă lipsă de stăpânire. Erau acele chestiuni cari făcuse din el un bloc și o stâncă aruncată în furtuna timpului. Nu era oare în dreptul său apărându-și originalitatea care, împiedicată de împrejurări de a se desfășura în fericire și variație, stăruia să păstreze totuși, într-o izolare care trebuie să fi fost mai mult decât amară, ghemul său de principii și formule,—această sărăcie a bogaților? Convorbirea urmă.

Literatura care înlocuise „buna tradiție” nu respectase, așa dar, nici condițiunea de noblețe a scrisului etimologic. Simțul practic și realist al șefilor ei paralizase încercările latinistilor dela începutul secolului. Totul se vătămase în urmă:

— Am încercat să mențin în această cădere, adăugă el, steagul bunelor principii. Pentru aceasta am avut mult de luptat. Literatura română a fost cuprinsă la un moment dat de o mână de oameni care înțeleseră să impună prin violență punctul lor de vedere, îl introduseră în școli, convertiră generațiile, falsificară mentalitățile. Nu era de ajuns; au luptat pe toate căile împotriva celor ce le stau în cale. Crezi d-ta că eu, de pildă, n'ași fi pătruns mai adânc în conștiința publică dacă, în urma celor urzite împotriva mea, lucrările mele n'ar fi lipsit timp de decenii din librării și biblioteci?

Noi putem să nu credem în această personificare a cauzelor. Suntem convingși că Macedonski a fost nedreptățit; că meritele sale sunt mult deasupra prețurii ce li s'a acordat. Nu credem însă că insuccesul care i-a înveninat existența și l-a împins departe în ciudățenie și exces, se datorește unei voințe conștiente intrată în luptă cu alte voințe și alte conștiințe. Nu credem în puterea omului de a conduce fenomenele, după cum nu credem în Providență. Dar aceste idei simple, Macedonski nu voia să le admită. El credea în „urzeți“, în gânduri oculte înapoia faptelor și credea în „Providență“. Această idee primară, firească și naivă el o invoaca adese ori în ajutor și drept garanție a destinului său literar. Providența trebuia să-l scoată odată la liman și la lumină. Dacă aceasta nu s'a întâmplat totuși în timpul vieții sale, poate că nu va lipsi să se producă în conștiința posterității. Apelul la Providență și posteritate e un accent adese ori prezent în opera lui Macedonski. E un motiv care revine în acele mici poeme pe care dintre voință de improprietate le-am denumit «epigramatice» — și care amestecă un suspin apelant printre accentele personalismului său rănit. E o durere, ce e drept, fără o elevațiune deosebită dar cu realitate... Și când va fi înțeles și lucrul acesta alte câte-va poeme vor intra în opera definitivă a poetului, pe care, zilele treute, un cronicar o cenzură cu atâta asprime.

Dar care e cauza acestui insucces? Care sunt cauzele obiective, reale, efective? Acum câteva luni o revistă, inspirată de altfel mai mult simpatic, căuta să-l explice, înfățișându-l pe Macedonski ca un autor pe care societatea românească nu-l „selectase“ (ca unul ce exprimase tendințe străine de sufletul și nevoile ei.) Revista arăță, pe de altă parte, dorința cinstită de a relua opera poetului și de a stabili valoarea ei. Lucrul acesta, în adevăr, trebuie făcut. Până acum, de câte ori un glas autorizat se ridică, el eră pentru condamnare. Știm că Maioreșcu înfățișă „Direcția Nouă“ triumfătoare peste rătăcirile lui Aricescu, Scrob și Macedonski; cunoaștem diatribele lui Vlăhuță din „Universul“ și „Din goana viclei;“ nu ne scapă că în dicționarul lui Diaconovici, pentru prețuirea operei poetului se face o trimetere la vechiul articol polemic al d-lui Petre Missir (Convorbiri literare, 1882) și că Dobrogeanu-Gherea înfățișă tot ce poate fi acceptabil din opera lui Macedonski ca pornind din influența lui Eminescu... Astfel, generația în care cei mai legitimi însemnați scriitori ai noștrii s'au valorificat și

din care Macedonski a făcut parte, n'a vrut să-l primească. S'a întâmplat atunci că știința s'a făcut fără el. S'a înfiripat o istorie a literaturii în care Macedonski n'avea nici un loc. Unde să găsești poetul care nu figura nicăieri? Și oamenii de mai târziu s'au dovedit timizi și încurcați. Nu se putea vorbi de acest poet fără a strică economia științei. Economia științei, înainte de toate.

Generația care l-a respins pe Macedonski avea totuși dreptatea ei obiectivă. Între acești scriitori cari au asistat formarea Regatului Român, Macedonski nu și-a găsit locul său firesc. Printre acești scriitori luminoși cari trebuiau să creeze baza modernă și critică a culturii noastre: alături de Maiorescu și Caragiale, ce se putea face cu acest romantic acritic, excesiv și bizar? Macedonski n'a fost selectat de societatea timpului său. Observația poate să fie dreaptă. Comparată însă cu „idealul”, ea nu este mulțumitoare. E în spiritul ei un utilitarism și o îngustime. Rămâne într'o literatură numai ceea ce răspunde nevoilor respective ale epocilor? Nu e mai degrabă,—semn al unei adevărate literaturi, vii, trăitoare,—interesul și bucuria variațiunii care înregistrează „calitățile” pe unde se găesc și, preocupată mai puțin de sistema existenței ei, știe să exercite un gust sigur și o înțelegere lămurită? Când acest *spirit nou* își va face loc, ni se va pare ridiculă „controversa Macedonski” care a lăsat atâta vreme în discuție existența unui poet, când ar fi fost mai curajos și mai folositor o confruntare voioasă cu opera lui.

Dar, încă odată, omul acesta nu era al vremii lui, într'o epocă în care un asemenea conformism era poate necesar. În închipuire se retrăgea adese în perioada dinaintea Regatului și a Dinastiei actuale, când trăiseră și scriitorii al căror urmaș se socotea. Din aceste excursii pe tărâmurile trecutului ne-au rămas câte-va evocări în „Cartea de Aur” (1902) pe care Macedonski o scrisese cu daltă ascuțită a miniaturistului—și care vestește de pe atunci, stilul artistic al lui D. Anghel.—Sensibilitatea sa, dimpotrivă, era excepțional modernă. Era sensibilitatea unui individualist care ține, mai presus de toate, legea senzației sale. De aceea el nu putu urma atitudinea pe care și-o fixase la 26 de ani când se crezu inițiatorul unei *poezii sociale* (vd. prefața volumului de *Poezii* de la 1882). Dacă totuși el menținu, dealungul operei sale, elementul satiric, inspirația sa porni totdeauna din accidentul său personal pe care îl transcrise de-a dreptul, în felul ironiștilor antici, după cum am arătat la începutul acestui articol. Când din nemulțumirea sa personală a desfăcut o linie mai generală, ne-a dat poemele de extensiune pe cari le-am amintit. Dar interesul nu cade atunci asupra satirei; aceasta servește numai să dea lărgimea de cadru a unei concepțiuni.

În sfârșit, în celelalte poeme, de care până acum n'am avut ocazia să vorbim, individualistul se afirmă. În *Imn la Satan* e declarația curajoasă a omului modern îndreptându-se cu siguranță către știință, dominațiune, voluptate și fericire. În jurul ei se grupează toate acele romanețe din *Excelsior* (1895) și *Flori Sacre* (1912) cari notează o senzație, un transport al sufletului sau o melancolie. Sunt mici poeme muzicale, delicate și suave; romanețe. E bucuria individualistă a simțirei. Macedonski a exprimat-o în strofe nenumărate din cari putem alege la întâmplare:

*S'ori unde o natură tot tânără, tot blondă,
Ș'n cer, pe car de flăcări, Apollon crud și blând,
Lucind într'o părere de cursă vagabondă,
Jucându-și caii de-aur, ș'n inimi săgetând.*

În felul acestei simțiri unii din poezii cei mai noi s'au recunoscut, afirmând în Macedonski pe un înaintași al lor. La rândul său, poetul nostru, prin relațiunile-i apropiate cu literaturile străine, prin caracteristica lui preocupare de a muta cuvintele și inspirațiile acestora pe tarâmurile noastre și de a trece cu cuvântul său pe tarâmurile lor, a fost un ferment de universalizare în cuprinsul producției românești și a practicat în ea unele coridoare de ventilație.

Asfel, opera sa n'a rămas fără răsuneț, deși viața acestei figuri romantice, trăite într'o epocă de criticism dar înzestrate cu o sensibilitate modernă, a fost mai mult lipsită de bucurii.

Mă gândeam la toate acestea încă dela prima mea întâlnire cu poetul Macedonski. Convorbirea căzuse asupra influenței pietrelor prețioase. Își privea inelele mari pe care le purta la degete și alăturând rubine de smaralde îmi explica influența combinată a focurilor lor. Apoi îndreptă o privire întrebătoare spre mine.

Mi se păru că trebuie să aduc un omagiu de recunoaștere plecată acestui bărbat important și bizar. Am răspuns:

— Cred în puterea pietrelor prețioase.

TUDOR VIANU

L U N A

Cât ai svârli cu piatra din tranșee
Pe botu-naintat și gol de deal
Săpăm în întunericul inseilat
Din luminișuri sure și pete de uleie,
Proptindu-se puternic,
Soldații adâncesc un început de șanț,
Trasat pe dâmbul izolat și moale.
Și-așa lucrând
Toți zece la un loc formăm un lanț
De umbre care-asvârle din lopată
Felii de noapte închegată.

Săpăm de zor,
Dar cu mișcări înăbușite...
In preajma noastră, de cu seară potrivite,
Mitraliere
Străjuesc ca scorpzii ațipite.

Vârâți adânc, pătrunzător,
Aproape de tranșea lor
Vom face aici un post înaintat
Un post ascuns pentru flancat.

Probabil că la fel și ei
Pe dealurile acestea goale
Și cu pământul lipicios și moale
Lucrează, apropiindu-se de noi,
Și mâine,
Mirați ne vom trezi
Cu șanțuri și rețele vis-a vis.

Dar iată că noaptea,
D'asupra cotei negre de pădure,
A devenit mai palidă.
Și tot mai palidă.
Intunericul se destramă
Material ca țesăturile de scamă.
Treptat se pregătește o arătare de lumină.
Infricoșați, zrucind lopata,
Ca niște spirite active ale nopții
Fugim de grabă
In gropile care ne așteaptă gata,

Scăpând de după deal, apare
Blândă,
Bună,
Stă-n loc o clipă să privească,
Zâmbește trist
Și apoi,
Umplând tot peisagiul de lumină și polei
Se' naltă luna tremurând
Și peste noi
Și peste ei.

CUCOANA ILEANA

I

Nu erau acasă! Asta pentru un moment îmi tăia elanul; fiindcă atunci când veneam la ele,—foarte des— la prietenele bune, nu puteam merge încet, ci dintr'o pornire ca și cum mă mâna ceva grabnic, vre-o afacere importantă de rezolvat, și când nu le găseam eram desorientată, mă simțeam ca cineva care se clatină pe loc oprit din avânt, trebuia să mă gândesc la ce am să fac, cu ce să înlocuiesc vizita pierdută și nu-o înlocuiam, porneam încet pe pașii mei înapoi.

Astăzi la poarta intrării din dos, sta cucoana Ileana, cu încă altă cucoană, pe care o petrecea. Se uitau ca și mine la vre-o douăzeci de soldați Austriaci poposiți pe stradela îngustă; unii intraseră în curtea bisericii vecine și cereau să viziteze. Erau ortodoksi? Totuși români nu erau. Cucoana Ileana le vorbea și nu răspunsură. Tocmai ea mi-a spus că prietenele nu sunt acasă și m'am oprit nițel de vorbă.

Cucoana Ileana e drăguță. Stă într'o odăită din fundul curței caselor mari unde locuiesc prietenele mele.

E o cucoană bătrână fiindcă trebuie s'o chem așa, dar nu se poate potrivi cuvântul ăsta mai rău cuiva. Are poate peste șasezeci de ani? Știu eu! Ca înfățișare s'a oprit la o vârstă oarecare și acolo a rămas. E de sigur o femeie bătrânoasă, dar nu „o bătrână“ și o babă nu va fi niciodată. Ruina aceea mare, răvășirea aceea grozavă nu o vor atinge.

Obrazul are ceva creți ca hârtia subțire de mătăasă, dar e încă foarte neted. Părul a rămas castaniu printr'o favoare care—parcă—nu ar datora nimic vopselei. Pe cap înfășoară o șuviță mare de păr tot din al D-neeii ceva mai deschis ca cel deacum. E măruntă, mijlocie, nu tare mică, se ține dreaptă și are încă ceva talie. Hainele, broboada sunt pe ea netede și curate; simți cum le-a ciugulit de orice fulg cu mâinile D-neeii foarte mici. E tacticoasă și cochetă ca o pisică și cu hainele ei închise mai seamănă cu o rândunică bătrână. Așa cum e, Cucoana Ileana e drăguță.

Merge nițel tremurat, dar calcă ușor; nici n'o simți. Nu pasul care te surprinde neplăcut, pas de spion care stânjenește; pasul cuiva care nu vrea să supere din loc colbul preșurilor.

În grija asta de a nu incomoda nu e umilintă, e un fel de simț al distanței și al momentului. Pricepi că cucoana Ileana știe că pe lume sunt boeri mai mari ca ea, și s'ar măhni când ar băga de seamă că îi supără.

Sufletul cucoanei Ilenei e delicat ca și persoana ei; nuri place șgomot. Cred eu, că pe timp de furtună lasă jos storul și stă în fundul patului. Gălăgia, certurile, cuvintele aspre, scenele violente care

fac să se cutremure pereții nu le-ar putea suferi. Viața a vrut ca clima existenței să-i fie temperată și a făcut-o la fizic și la fire potrivit cu felul ăsta.

Dacă nemerește o zi mai noroasă la calendarul buneii dispozițiuni a vecinilor ei de sus care îi sunt și protectori, se întristează, dă din cap nedumerită, cu cuvinte mângâietoare. E din acele prezențe care nu irită răul, nu înăspresc situațiile și liniștea din ea lucrează împrejur. Seamănă la necazuri cu o compresă de in la durere, călduță nu fierbinte, sau cu un ciai ușor și calmant. Nu-mi aduc aminte să o fi auzit spuind, dar sunt sigură că dacă ești rătăcit, cucoana Ileana trebuie să-ți recomande „ceisor de tei”; Și D-neeii când tușește puțin, desigur că-l bea în ceașcă frumoasă, blond, parfumat, bine îndulcit, din flori adunate de un băețas al vecinei Sura, din teiul Popei Hristache de peste gard.

Când intră în casa prietenelor cucoana Ileana se așază pe scaunul cel mai retras și dacă gazdele lucrează, scoate de sub pelerină împletită ca o horbotă de ea singură, scoate un ghem de lână cafenie, nici mic nici mare, rotund, frumos, potrivit, ca o mingie și atunci nu lipsește din tablou decât pisica.

Dar dacă sunt musafiri, cucoana Ileana salută din prag, spune câte-va cuvinte potrivite ca introducția celei mai diplomate Doamne de salon, pretextează că avea „numai o vorbă” de spus pentru care s'a urcat „un moment”, așa de naturală că pare adevărat, apoi își aduce aminte că are ceva urgent de făcut, mai schimbă câte-va vorbe plăcute, înveselite de surâsul ei dulce, și pleacă ușor cum a venit fără să fi turburat nimic, ba chiar lăsând regretul că nu a mai stat puțin, fiindcă e foarte simpatică cucoana Ileana, însă nu rămâne un minut mai mult peste o măsură oarecare nespus de greu de nemerit și care la D-nea e firească: aceea măsură a bunului simț, frumoasă ca un ton mezin și pe care lumea o cheamă arta de o apare și dispare la timp pentru tine și pentru alții.

Tot așa face adesea cucoana Ileana și când sunt eu la prietenele mele; cu toate astea de mine nu se știe. Am stat auzesea împreună la masă iar, simte desigur că mi-e plăcută, totuși mai simte că prietenia e ceva prețios, că avem totdeauna de vorbit între noi, subiecte pe care ea nu le cunoaște și de la care nu vrea să fie de prisos. Poate că ființa mea cu toată simpatia raporturilor noastre îi pare—cu pasiunea reținută a ideilor și simțirilor, cu turburarea depe dinăuntru a climatelor ei excesive—îi pare străină, și îi dă impresia cuiva de alt neam, limbă și credință care îi-e drag, căruia îi surâzi, cu care te înțelegi despre sănătate și vreme și mai rămâne încă un mare spațiu necunoscut. Nu știi ce va fi gândind de mine cucoana Ileana dar eu o găsesc drăguță.

Are glasul încet ca și pasul, ca și mișcărilor. Vorbește șoptit nu cu aere suspecte de confidențe, numai așa, casă nu turbure odihna lucrurilor dimprejur. Din felul ăsta orice întâmplări mici spune, vorbirea ia apucături de taină și de importanță.

Mai are încă într'un fel și darul de a povesti, acel nu-știi ce care face farmecul unei istorisirii simple. Darul povestirii la cucoana Ileana nu e vreun dar mare, e o întorsătură drăguță, o așezare a cur-

vintelor plăcută, politicoasă, binevoitoare cași surăsul cași persoana ei. Are un haz, haz delicat, fin, care unit cu acel fel de o atinge vorbele cu sunet ușor face ca modestele ei povestiri despre una și alta să scape de soarta banalității.

E în toată ființa ei o grije de a place și a nu displace, un fel de cochetărie inofensivă care pare a cere scuză unor oameni mai tineri de bătrânețea ei ca de o vină inocentă, unor oameni mai învățați mai puternici ca ea, de ignoranța, de modestia condiției ei tot nevinovate. Toate lucrurile astea sunt ca nuanțele pentru ton, se contopesc perfect în totul armonios care reprezintă pe cucoana Ileana.

Uneori la mijlocul prânzului amicele mele gustând vreun fel mai deosebit de bucate, chiamă repede pe cucoana Ileana de jos, și D-neeii vine, se așază binișor la un capăt al mesei fără a se codi, fără a da de lucru nimănui și mănâncă frumos cu cuvinte de laudă pentru felul cel gustos. Nu se pune întrebare dacă a stat sau nu la masă; sunt ființe cărora norocul nu le-a întins mese mari la ceasuri hotărâte și care pot fi totdeauna oaspeți bineveniți ai prisosului celerlatii.

Dar din durerile astea scrise uneori cu așa slove tari pe unii oameni, cucoana Ileana nu arată nimic, nu răspândește acel fior neplăcut pe care îl dă sătului apropierea celui îlmând. D-neeii, mănâncă cu așa gust și delicateță că ți e drag s'o vezi, dar ți-o poți închipui fără turburare, ciugulind te miri ce, ca o pasăre.

Nu e din acele cucoane de casă, speță blagoslovită de gospodine harnice care învățesc treburile și fac pentru anume buni cunoscuți și copii de copii lor conserve, bulioane, și dulcetuuri vestite. E affeii. Caută și ea cât poate să fie folositoare. Cât poate! Nu e mult. Nu doar că pregetă cumva. Toată ziua face treșoară priu casă, nu însă lucru tare obositor. Puterea ei e tot mică și ea tot delicată.

Pentru prieteni umblă de ici colo, după comisoane, fiindcă îi place să iasă. Zua când nu s'a plimbat „o leacă“, îi e urâtă. E încă sprintenă, se duce, se întoarce de nici nu bagi de seamă: a auzit că e un loc unde se găsește brânzișoară. Un ovre u. vinde pe ascuns untură. Pe timpurile astea de războiu sunt descoperiri minunate. D-neeii: „tot iesă“, trece și pe la „cela cu lemne“ ori pe la „celalt cu vorba cea despre o leacă de zahăr“.

Dacă n'ai cumva mărunte, schimbă cucoana Ileana „că tot are drum pe ulița mare“. Mici servicii de folos dar mai aies făcute așa fel că rămâi sigur că i-au fost foarte la îndemână și îți dau satisfacția că ai scăpat de-o corvadă, fără povara recunoștinței. E lucru mare, lucrul ăsta mic. Tot fără să știe, cucoana Ileana din voia darnică cu ea a zânelor, are ceeace e așa de rar: tușeul.

„Ba chiar se potrivește—zice—“aș fi vrut să ies din casă și nu mă hotărām. Rămâi convins că i-ai făcut serviciu și chiar așa e, fiindcă cucoana Ileana îi place adevărat să se plimbe și cu adevărat îi place să îndatoreze pe cineva și mai frumos de cât atât, s'a resenuat să nu-i fie nimeni îndatorat cu nimica.

...Când privesc pe cucoana Ileana îmi închipui numaidecât cum era în tinerețe. Bătrânii ne sunt ades respingători fiindcă ogliudesc nemilos distrugerea pe care o făptuește asupra noastră natura. Nu

ne putem lămuri cum aste uscături au fost tulpine cum babele acelea au fost odată: fata, femeea, dragostea; și îi urâm fără voe fiindcă ne pun înaintea oglinzii ironice și nenduplecată a viitorului. Dar pe cucoana Ileana privirea lunecă și oglindește fără amărăciune fața trecutului, reconstituind chipul ei deodinioară. Nițel dacă strângi ochii, contururile se netezesc și vezi dinaintea-ți apărând cu același surâs de acum, fața micuță, ovalul regulat, gura potrivită, ochii vioi ai Duducaii Ileanuța din tinerețe. Duduca Ileanuța era desigur o femeie tare frumoasă.

După vorbă îți inchipuiești că a avut glas și trebuie să fi cântat dulce și plăcut, dar fără multă pasiune, romanțe. Că avea mâini mișcate și delicate se vede și acum, încălcite mai mult prin horbote și reziluri decât ostenite pe muncă din gros.

— Decând cu nemții au mutat-o într-o odăiță din fundul curții, dar 30 de ani a locuit chiar căsuțele mici de lângă Bancă.

...Trebuie să fi avut flori la fereastră; nu știu de ce îmi inchipui că pelargonii stropite. Poate că mă înșel și avea numai mușcate și mixandre... Cred că și rosetă. Făptura cucoanei Ileana amintește roseta, floare fără culori, fără strălucire, fără parfum violent, dar delicată, în lucrată, verde în verde, fragedă și cu miros răcoritor.

...Nu uita niciodată să le ude Poate numai când o fi murit răposatul soțul D-zeii.

...O văd parcă dealungul anilor ce s'au scurs stropindu-și glasurile la oră fixă. Chipul ei tânăr și plăcut apărea în cadrul ferestrei la care mă uit și acum acolo unde mi-a arătat că îi era înaintea odaiei. Când a părăsit căsuța trebuie să fi suferit cucoana Ileana atât cât poate ea suferi, fără șgomot, fără ură, încet și trecător.

— Mai am băgat de seamă că nu zice la ori ce vorbă „maică” ca bătrânele. Fiindcă e prea familiar? Sau pentrucă e prea tânără pentru cuvântul ăsta și tânără va rămâne până la sfârșit. Ce să faci! oftează.

Sunetele revoltelor mari ies din octava armoniei sale mijlocii. Dacă ar suferi mai mult de lucruri, de oameni, de vremuri, fața ei nu ar mai aminti așa ușor ovalul ei de odinioară: Lasă... or să plece.. bată-i să-i bată... și tonul ei domol îmblânzește cuvintele prea aspre... „S'or duce"... „și o să fie bine” — Cu toate că răspunde la propriile ei necazuri, pare a mângâia cu vorbele astea pacifice de îmbărbătare pe alții din jurul ei, cucoana Ileana simte obscur, că toți avem în totdeauna ceva de mângâiat și de îmbărbătat.

Numerai un lucru o doare amarnic pe cucoana Ileana, n'a fost de mult la București: oftează cu parapon. Eu o aud cum suspina în tinerețe: „Tare mi-e dor” zice. Are acolo nepoțelul, băiatul băiatului, de care dorește grozav. Dar grozavul ăla nu zbuiciumă, nu viscolește, e mai mult în adânc de cât în putere. Un adânc care se sfârșește și el la mică profunzime ca o albie de râu liniștit și mic.

Dar de tramvai îi e dor! Cuvintele i se umezesc pe buze. E întâia oară că simt poezia tramvaiului.

Pricipi că cucoanei Ileana îi place să se urce în tramvai așa pentru felul ăsta de locomoțiune în sine.

E dragoste din dragoste... „Și de Șosea“ !.. Mai ales de Șosea. Dorul ăsta de lucruri mici e la ea : tot așa de mare ca cel de nepot. De altfel sunt unite : cucoana Ileana își ea nepoțelul, se urcă cu el în tramvai și merge la Șosea.

Legătura e indisolubilă. Cu un instinct minunat de prevedere sufletul ei simplist nu desparte în dragostea lui oamenii de cadru în care i-a iubit : nepoțelul și Șoseaua sunt Bucureștiul de al căru dor oftează cucoana Ileana. Și oare pentru fiecare, pentru orîșecine, orașul, țara, lumea, nu se reduc la o unică latură a lor legată de egoismul bucuriilor noastre ?

Regretul ei e așa de sincer încât îți pare și ție rău că nu poate merge la București. Ce e până la urmă dacă e război și prăpăd. Nu e drept că importanța faptelor are însemnătate, dacă în inima noastră, care singură ne-a fost dată ca să ne cântărim cu ea durerile, simțim încă subț povara dezastrelor, plînsul durabil al altor doruri. Căci nu se poate chema mic ceace are puterea să ne doară, nici mare ceace nu poate înăbuși orice altă durere.

Ce sau cine drămuie prin comparație, cine sau ce adus la infinitul măsurii nu apare tot așa de mic ca gustul cucoanei Ileana ? gustul nu are valoare decât în balanța noastră singură. Incomensurabil, intangibil și invincibil ca și culoarea și forma e reflexul miraculos al cauzelor în noi : un proces al Ce-ului cu tainele noastre inconstiente ; o preocupare în care nu se poate intercala nimic și nu poate interveni nimeni.

(Sfârșitul în No. viitor)

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

C U P E

Pe masa nesfârșitului banchet
Mă așteptau bogate cupe pline
Cu dărnicia blânderlor destine
In vinuri cu amețitor buchet.

Și am gustat din Dorul violet
In cupă de-ametist, cu umbre fine,
Și-apoi băui din cupa de rubine
Ce conținea al patimei secret !

Dar cât dură beția ? Căci în pripă
Trezită, am simțit cu 'nșiorare
Că nu băusem filtrul ce 'nșiripă

Ci un venin otrăvitor de tare !..
Sfioasă cat de atunci în ori ce clipă,
Vulgara cupă plină cu Uitare.

ALICE SOARE

RUGĂCIUNE

Se întunecase de mult. Capitala se înăbușea cuprinsă de o ceață groasă. Lumina felinarelor stăbătea greu prin păturile de vată, ivindu-se par'că din adâncuri depărtate. Birjarii gata să se ciocnească se certau fără să se vadă injurând de mirare, bucuroși că au scăpat teferi. Trămvaiele nu mai circală, trecătorii se răresc, sgomotul se depărtează. Liniște. Numai la răsucruțul dinspre Malmaison, un pluton de recruți n'are odihnă. Intorși de la masă sunt opriți în stradă cu gamelele la subțioară și frecați înainte de culcare, în fața cantonamentului, de un gradat, care se bucură de încrederea șefilor mai mărunței.

— „Drepti! La loc!

Trage scurt piciorul, mă cămărade, ca cum te-ar înțepa cineva de la spate. Uit'te, colea la mine!

Drepti! Repaos! Drepti! Repaos!

Ai văzut, cămărade? Aruncă potcoavele de la bocanci! Nu-ți fie frică. Să-ți sară piciorul din *închetură*! Să nu-ți pese de loc... De loc să nu-ți pese... ca cum n'ar fi al tău... fă cum ți-am arătat! Nu's tot om ca și voi? Deprinde-te sa lucrezi scurt. Na sunteți și voi oameni ca mine?

Ia... drepti!.. Nu e bine!.. Mai scurt, mă cămărade! Să-ți sară zăpada în ochi!..

Drepti!.. Mai scurt mă, n'auzi?.. Lucrează scurt, mă cămărade!.. Trage scurt piciorul să s'aprindă zăpada, ca cum ai trage cu chibritul pe o cutie de *sudeză*!..“

Recruții pierduți în ceață ce se îngroșase din ce în ce mai mult, păreau o dungă neagră ca marginea unei păduri ce o crezi departe, în întunericul ce abia se risipește.

— Popa!.. cheamă răstit caporalul hotărându-se să treacă la teorie.

— *Ordinați!*..

— La loc!.. Popa!

— *Ordinați!*..

— Măă!.. tâmpitule, așa să răspunde? Popa!

— Zănt!..

— Păi? Vino la mine!..

— Trăiți!

— La loc! Vino la mine!..

— Am înțeles!..

— La loc!.. Răspunde cum te-am învățat eu, că te țin toată noaptea, dorm cu voi în stradă. Nu te încurca că te ia cracu! Vino la mine!..

— Indată.

— Păi!..

Imboldit de camarazi pe la spate, recrutul, bătând trei pași, trânti piciorul în mijlocul unei băltoace care ne umplu de apă pe câte-și trei și răcni cât îl luă gura:

— Trăiți, don *capural*, sunt soldatul Popa Vasile din comuna Afumați, Județul Dâmbovița. Ce-ați poruncit?

— „Zi tatăl nostru!..“ hotărî înduplecat micul șef cu mâinele în buzunarele mantalei..

Și am plecat urmărit de o voce aspră, neîncercată, dar smerită care se ruga cu credință.

„Și nu ne du pe noi în ispită“

Ascultă-l, Doamne... am murmurat cu sinceritate, grăbindu-ma înfrigurat spre casă.

MAIORUL GHEORGHE BRĂESCU

Fericirea celorlalți, de Mihail Cruceanu

O carte sosită cu o întârziere prea mare. Apărând acum câți-va ani, putea fi frumoasă. Vremea ne-a făcut-o însă de nerecunoscut.

Noi l-am căutat în tot volumul pe d. Cruceanu. Deși îi cunoaștem glasul, înfățișarea, nu l'am găsit. Poetul nu s'a conturat ci s'a topit. Am spune că e el, și totuși ghicim în glasul, în gestul lui pe alții. În glasul lui e sonoritatea lui Minulescu, Bacovia câte odată, în alte dați e ritmul săltăreț al predecesorilor lui Alexandri și Eminescu, chiar.

D. Cruceanu e un liric care-și înămolește lirica. Lirismul e expresia cea mai pură a sufletului omenesc: sângele cald și gălgăitor ce curge din locul unde s'a înfipt sulița. Lirismul înomolit de concepție (care nu trebuie să glăsească prin tirade) e sângele puroiet ce curge apoi din rană.

Să cităm. Primele două și ultimele versuri ne adevăresc afirmația :

Azi casele sunt toate albe, grilajurile, înzepezite.

De stâlpi de telegraf atârână zeci de dantele putrezite,

Iar strada e ca și o coală pe care nici un rând nu-i scris,

Nici o simțire, nici o vorbă, nici un regret, și nici un vis.

D. Cruceanu are mult material pentru poezie: fântânele de piatră care curg clare, odăile goale care țipă ecouri, drumurile înzăpezite pufos, grădinele cu porțițe mici care se deschid când vacile le împing cu boturile, ca să intre în straturile de ceapă, mărar și varză, casele de provincie cu ceardacuri, și scări care râd șăgalnic din tufișuri de iarbă, ori viță.

A scrie ceiace se cunoaște e a nu scie nimic: arta începe dincolo de literatură. D. Cruceanu nu trece nici dincolo de literatură și nici nu începe de dincoace. Imaginile lui nu sparg fraza. Preferăm metafora comparației. Versurile d-lui Cruceanu abundă însă în comparații.

Pe cartea d-lui Cruceanu—se pot pune ca inscripție rândurile lui Gourmont:

C'est singulier: en littérature, quand la forme n'est pas nouvelle, le fond ne l'est pas non plus.

Pleureuses, de Henri Barbusse

Marea popularitate a lui Henri Barbusse nu e în funcție de talent și de artă. Celebra lui carte *Le feu* e mai mult un document al mentalității unei bune părți din umanitate. Omul s'a ridicat deasupra scriitorului. Înălțându-se, el a scăpărat lumină și asupra scriitorului dintr'insul.

Pentru marele public Henri Barbusse e mare: pentru că a avut îndrăzneala unei atitudini; cartea i-a fost persecutată și s'a făcut vâlvă în jurul ei; în sfârșit, pentru că astăzi ia parte la toate luptele civice din Franța, scrie pretutindeni (*Humanité, Clarté, Revue Communiste* etc...) și opinia lui interesează. Toată activitatea lui e plină de un suflu cald, comunicativ fără nici un pic de scepticism.

Un editor avid i-a republicat primul lui volum de versuri. Sentimentale, molcome și neajignitoare. Publicul citește repede: deaceea ignorează pe marii artiști și scoate în lumină pe ceilalți din care curg anecdotele—așa precum ar curge apa din rufa pe care o scoți din albie. Poetul Barbusse a fost scos din umbră pentru că are gusturi asemănătoare marelui public cititor. Să cităm câteva versuri:

*Après la fête automnale
Rempli d'une horreur d'espoir
Je reviens, vision pâle
Dans mon soir!
On dirait que les champs meurent
Au soleil illimité,
Je m'arrête: mes yeux pleurent
De becuté.*

Și strofa amintitoare de ceiace va fi Barbusse:

*Nous tiendrons pour toujours nos mains mélancoliques
Sur la route infinie où s'en va la douleur
Je porte l'avenir dans mes yeux pacifiques
Calme et désespéré comme un consolateur.*

A APĂRUT:

E. LOVINESCU

CRITICE

VOL. III
EDIȚIA II-a

LEI 10

EDITURA ALCALAY

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Au apărut de colaboratorii Sburătorului

Elena Farago: **SOAPTELE AMURGULUI**

=====
VERSURI
=====

Alexandrina Scurtu: **SONETE**

„Urmările Economice ale Păcii“

S'a pus în vânzare, în traducere românească, după originalul englez, volumul :

„Urmările Economice ale Păcii“

— de JOHN MAYNARD KEYNES —

Apărută în Anglia, acum un an, lucrarea a fost tradusă în toate limbile europene. Intreaga diplomație a lumii și guvernele tuturor statelor stau astăzi sub înrăurirea acestei opere.

Pentru ediția Românească, autorul a scris anume o prefață, în care analizând situația noastră, în noile condiții de viață, arată ce fel de guverne trebuie să fie în acest moment României, și care sunt primejdiile politice și economice de care trebuie să ne ferim.

Apariția acestei cărți a fost caracterizată de Asquith, fostul prim Ministru al Angliei, ca cel mai mare eveniment al secolului, după Războiu.

